

Рецензенти:

І.П. Лановенко, доктор юридичних наук, професор,
членкореспондент АПр.Н України, заслужений діяч науки і
техніки України (за спеціальністю 12.00.08);

Ф. В. Лопушанський, доктор юридичних наук, провідний
науковий співробітник (за спеціальністю 12.00.08).

Рекомендовано до друку Вченою Радою Київського інституту
внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ
України.

Протокол № 4 від 30 листопада 1998 року.

Литвин О.П.

Л64 Мотив і мета злочинів проти громадської безпеки і народного
здоров'я. - К. : Знання, 1999. - 17 с.- Бібліогр.: с.17.

ISBN-966-7537-82-X

В роботі аналізується і узагальнюються матеріали судової практи-
ки з'ясовуються мотив і мета скоєння злочинів передбачених ст. 221-
225 227¹, 227², 228²-229⁸, 229¹¹-229²⁰ КК України. Зазначається, що вони
мають суттєві відмінності між неповнолітніми і дорослими злочинами.
Вносяться пропозиції щодо конкретизації питань відповідальності
суб'єктів в залежності від прилежності їх до організованої і професійної
злочинності.

Розраховано на наукових працівників, спеціалістів, студентів
вищих навчальних закладів.

ББК 67.9(4УКР)308 + 67.308

ISBN 966-7537-82-X

© Литвин О.П., 1999 р.

При аналізі конкретних злочинів необхідно враховувати, що,
виходячи із взаємообумовленості об'єктивного і суб'єктивного, на форму
і вид вини часто вказують інші суб'єктивні ознаки. Про наявність тільки
прямого умислу говорять підчас і мотиви або мета незаконного
поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими,
легкозаймистими, отруйними, сильнодіючими і їдкими речовинами
тощо.

Тут же необхідно відзначити, що оскільки "мотив відповідає на
запитання, що рухає людиною, а мета — куди направлено її рух [1]", слідує
висновок: мета не може існувати без мотиву (тому що мотив рухає діями,
направленими на досягнення певної мети) і, крім того, вони в значній своїй
частині мають однаковий зміст (так як мотив обумовлює дії особи,
направлені на задоволення якої-небудь потреби, а мети виражає кінцеву
направленість цих дій), тобто мотив і мета при скоєнні злочину становлять
певну єдність. Особливо це видно при незаконному володінні предметами
озброєння; незаконних діях з радіоактивними речовинами, предметами
озброєння; незаконних діях з радіоактивними матеріалами, вибуховими,
легкозаймистими, їдкими, сильнодіючими і отруйними речовинами;
розкраданні предметів озброєння і їх необережному зберіганні; утаюванні
і перекрученні відомостей про стан екологічної обстановки або
захворюваності населення; заготівлі, переробці і збуті радіоактивно
забруднених продуктів харчування тощо.

Із диспозицій статей Кримінального кодексу про відповідальність за
злочини проти громадської безпеки і характеру передбачених ними
злочинів витікає, що мотив і мета не є обов'язковими ознаками всіх
складів. Посягання, які розглядаються, можуть бути скоєні з різними
мотивом і метою. їх багатогранність і специфіка здебільшого обумовлені
характером загально-небезпечних предметів.

Роблячи акцент на найбільш розповсюджених в теперішній час
злочинах, характеризуючи мотиви і мету незаконного володіння
предметами озброєння, необхідно відзначити, що вони не впливають на
кваліфікацію злочину, але повинні обов'язково враховуватись (особливо
коли до відповідальності притягуються звичні, професійні або
організовані злочинці), індивідуалізуючи тим самим відповідальність і
призначення покарання.

Аналіз судової практики показує, що досліджувані злочини
(протиправні дії з предметами озброєння) скоюються, в основно-

му, ситуаційно і за такими метою і мотивами:

— з метою заняття мисливством (при цьому особи, які їх скоюють, не є членами товариства риболовів і мисливців) — 9,2 %;

— з метою заняття спортом (не будучи членом одного із спортивних товариств) — 4,9%;

— з метою самооборони — 5,2 %;

— раніше судимими за корисливо-насильницькі злочини (тобто звичними злочинцями) — 16,4 %;

— для господарсько-побутових потреб — 11,2 %;

— на пам'ять про когось або про щось — 1,0 %;

— для колекції — 5,5 %;

— для продажу (тобто з корисливих мотивів) — 7,0 %;

— для подарунку друзям, товаришам — 2,7 %;

— щоб не викидати знайдене — 2,3 %;

— через заздрощі — 1,4 %;

— з невизначеною (яка змінюється) метою — 6,3 %;

— для охорони майна — 3,0 %.

Проведені дослідження показують сутність і ступінь громадської небезпеки злочинів, які розглядаються, а також вольове прагнення особи, яка їх скоїла. Картина, яка вимальовується із наведених нами даних, відображає, для чого призначалась зброя, бойові припаси або вибухові речовини, з метою суб'єкт носив, зберігав, придбав, здійснив крадіжку, виготовив або збув предмети підвищеної громадської небезпеки. Таким чином, мета і мотиви відзначаються великою різноманітністю.

Відповідно до цього мотиви протиправного поведіння з загальнонебезпечними предметами можна поділити на дві групи:

1) ганебні мотиви, які є різними формами прояву егоїзму,

2) мотиви, які позбавлені ганебного характеру.

До першої групи потрібно віднести користь, помсту, страх, заздрість, пихатість, гонористість тощо, до другої — хибну романтику, потяг до самостійності, співчуття до близьких тощо.

Серед ганебних мотивів досліджуваних складів корисливий мотив часто зустрічається при незаконному виготовленні і збуті зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Зрідка з корисливим мотивом зустрічаємося при розкраданні вогнестрільної зброї, бойових припасів і вибухових речовин.

Часто зустрічається і мотив страху. Цей мотив, як правило,

має місце в тих випадках, коли винні, члени злочинних угруповань, боячись відповідальності за раніше вчинені ними злочини, протиправно володіють зброєю, щоб під час можливого "зведення рахунків" не стати "жертвою" тощо.

Розповсюджений і такий мотив, як пихатість. Винні в цьому випадку прагнуть довести свою перевагу, ствердити свою силу протиправним поведінням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. У неповнолітніх це виражається в хибному розумінні авторитету. Вони прагнуть завоювати визнання і домінуючий вплив серед інших неповнолітніх.

Зустрічається і такий мотив, як заздрість. Здебільшого цим мотивом керуються неповнолітні. Наявність зброї, бойових припасів або вибухових речовин у інших осіб викликає у винних заздрість, і вони прагнуть будь-яким чином придбати ці предмети.

Мотиви, позбавлені ганебного характеру, як правило, притаманні злочинам неповнолітніх. Досить часто до самовільного поведіння зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами цю категорію осіб призводить допитливість, цікавість, прагнення до освоєння техніки, її конструювання, підвищений інтерес до загальнонебезпечних предметів.

До протиправного поведіння з загальнонебезпечними предметами здебільшого призводить хибна романтика, яка виявляється в бажанні вчинити подвиг, потязі до походів і різних пригод зі зброєю, боеприпасами і вибуховими речовинами, щоб показати себе сильним, сміливим тощо.

У багатьох випадках, скоюючи протиправну дію зі зброєю, неповнолітні прагнуть швидше стати дорослими, повною мірою самостійними і сильними. Інколи це прагнення виражається в наслідуванні дорослим, зокрема, в бажанні також, як і дорослі, звертатися зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами, займатися мисливством, спортом і т.ін. [2].

Зустрічаються випадки, коли при скоєнні вказаних злочинів, починаючи з моменту виникнення умислу до реалізації задуманого, мета використання зброї під впливом тих або інших обставин може піддаватися змінам. Так, вони можуть спочатку бути злочинними, а потім незлочинними. Наприклад, особа, виготовивши холодну зброю, використовує її для господарських потреб [3].

Не погоджуючись з думкою П. І. Гришаєва, який вважає, що виготовлення фінського ножа, призначеного для господарських цілей, не може утворювати склад злочину, передбаченого ч.3 ст.

222 КК (ч. 2 ст. 218 КК РФ) [4], В.П. Тихий справедливо стверджує, що виготовлення холодної зброї з цією метою також створює небезпеку його використання як засобу скоєння злочинів, в тому числі тяжких. Виготовлення холодної зброї для господарсько-побутових потреб, як і зберігання вогнестрільної зброї, залишеної рідними і близькими в пам'ять про померлого, для самооборони (якщо це не пов'язано з його носінням) тощо може лише свідчити про незначний ступінь громадської небезпеки скоєного. В таких випадках можливе застосування ч.2 ст.7 КК з одночасною конфіскацією цих предметів як заборонених до поводження [5].

Із приведених даних видно, що збут зброї для отримання матеріальної вигоди (з корисливою метою) скоюється набагато частіше, ніж передача її в безкоштовне користування без корисливої мети.

Якщо ж органами внутрішніх справ під час розслідування буде встановлено, що винний скоював аналогічні дії неодноразово (повторно) або систематично, а також в виді промислу, а в інших випадках вони скоєні рецидивістом (звичним злочинцем), а це, згідно з результатами проведеного нами дослідження, складає 10,4 % від всіх вивчених злочинів, то ця обставина свідчить не тільки про підвищену небезпечність, а й є тривожною, так як, кожний десятий, засуджений за протиправні дії з предметами озброєння, — це особа, раніше судима за корисливо-насильницький злочин. Тому ці обставини повинні враховуватись судом при призначенні покарання як обтяжуючі; якщо ж суд не визнає за раніше скоєним злочином значення обтяжуючої відповідальності обставини, він зобов'язаний навести в вирок відповідні мотиви [6].

В юридичній літературі такий підхід розглядається критично. Так, наприклад, З.З. Яценко, Я.М. Брайнин, П.З. Матишевський підходять до цієї проблеми так.

У ряді складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК, настання тих або інших шкідливих наслідків виступає як кваліфікуюча ознака, що знаходить своє пряме відображення в санкціях законів, які передбачають відповідальність за такий злочин. Спричинення злочином тяжких наслідків повинно враховуватись як обтяжуюча обставина в тих випадках, коли в самому законі не передбачене настання цих наслідків як обтяжуючої обставини [7].

Було б правильно застосовувати ці висновки і до незаконного володіння зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами. Адже громадська небезпека незаконного володіння зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами полягає не лише в тому, що винний носить, зберігає, придбає, розкрадає, виготовляє або збуває предмети підвищеної небезпеки. Скоєння цих дій може бути провісником інших, більш небезпечних злочинів не лише проти особи, але і загальної безпеки (невизначеного кола осіб, в тому числі рослинного і тваринного світу — у випадку злочинних дій з радіоактивними матеріалами, їдкими і іншими речовинами).

Тому, з урахуванням всього, сказаного вище, доцільно було б, на нашу думку, передбачити в статтях 221-225, 228²-228⁷, 229 КК підвищену відповідальність за: а) носіння, б) зберігання, в) придбання, г) збут, д) розкрадання, е) виготовлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин, скоєння злочинних дій з легкозаймистими, їдкими, отруйними і сильнодіючими речовинами, радіоактивними матеріалами, газами нервово-паралітичного впливу з метою скоєння іншого більш тяжкого злочину, а також за виготовлення, збут і інші дії з наркотичними речовинами, психотропними речовинами, прекурсорами і іншими предметами з корисливою метою або скоєння вказаних дій звичним, професійним або організованим злочинцем, а їх участь в скоєнні злочинів з загальнонебезпечними предметами вважати в цих складах як обтяжуючу обставину.

Встановлення кінцевої мети самовільного поводження з загальнонебезпечними джерелами має велике значення і для призначення покарання. Так, розкрадання вогнестрільної зброї, бойових припасів або вибухових речовин для скоєння з їх допомогою злочинів, хоч і точно іще не визначених винним, без сумніву, становить більший ступінь громадської небезпеки, ніж, скажімо, розкрадання тих же предметів для колекції, і повинно тягти при інших рівних умовах більш суворе покарання в межах санкції ст. 223 КК.

Зазначимо, що правильне і повне встановлення кінцевої мети самовільного поводження з загальнонебезпечними джерелами може становити суттєву допомогу в з'ясуванні причин і умов, які сприяють скоєнню цих злочинів, а так само в розробці спеціальних засобів по запобіганню цим посяганням.

Аналіз матеріалів судової практики свідчить про те, що злочинне поводження з загальнонебезпечними предметами скоюється

ся для задоволення самих різних потреб, досягнення самих різних кінцевих цілей. Зазначимо при цьому, що жоден із засуджених не назвав такої мети як скоєння іншого злочину, наприклад, для заволодіння за допомогою зброї матеріальними цінностями, ці обставини витікають із матеріалів конкретних справ. Перш за все, відзначимо, що користь як мета хоча і рідко, але зустрічається при незаконному поводженні із загальнонебезпечними предметами. При незаконному носінні, зберіганні і придбанні зброї, бойових припасів або вибухових речовин і незаконному проведеному на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин корисливість практично не має місця. Виготовлення ж і збут зброї, бойових припасів і вибухових речовин нерідко скоюються з корисливою метою, що повинно згідно з п.4 ст.41 КК враховуватись як обтяжуюча обставина при призначенні покарання. Безкоштовна ж передача майна виключає корисливу мету. Безплатна передача зброї, бойових припасів або вибухових речовин спричиняє шкоди відносінам громадської безпеки, створює небезпеку завдання тяжкої шкоди цими предметами і утворює їх збут. Тобто, збут зброї, бойових припасів і вибухових речовин може бути скоєним і без корисливої цілі.

Корислива мета завжди має місце при торгівлі вогнестрільною або холодною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. До корисливих відносяться також і склади злочинів проти народного здоров'я, передбачених ч.1 ст.229³, статтями 229⁵, 229⁷, 229¹², 229¹⁸, ч.1 ст.229²⁰ КК.

При розкраданні предметів озброєння, радіоактивних матеріалів, наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, обладнання для виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин (статті 223, 228³, 229², 229¹², 229¹⁷ КК) винний, як правило, прагне до збагачення, отримання наживи ним самим або іншими особами.

Аналіз мотивів і кінцевої мети протиправного поводження з загальнонебезпечними предметами показує, що ступінь їх громадської небезпеки далеко не однаковий. Одні із них становлять значну небезпеку, інші, наприклад, мотиви, які позбавлені ганебного характеру, свідчать про менший ступінь громадської небезпеки винного і злочину, ним скоєного.

Узагальнення і вивчення матеріалів судової практики показує, що між мотивами і метою неповнолітніх і дорослих злочинців маються суттєві відмінності. Деякі мотиви і мета більш харак-

терні для дорослих, інші, навпаки, — для неповнолітніх. Так, останнім більшою мірою притаманне бажання звертатися з загальнонебезпечними предметами без наміру використовувати їх для злочинної діяльності, що пояснюється їхніми віковими і психологічними особливостями.

Мотив і мета, будучи самостійними ознаками, котрі характеризують різні сторони вольового процесу, в той же час тісно взаємопов'язані і знаходяться в певній відповідності. Інколи при протиправному зверненні з загальнонебезпечними предметами мотив і мета за характером і направленістю можуть збігатися. Такий збіг має місце при злочинному поводженні з загальнонебезпечними предметами з корисливою метою, так як постановка цієї мети, як правило, обумовлена корисливими мотивами.

Співвідношення мотиву і мети злочинного поводження з загальнонебезпечними предметами проявляється і в тому, що певним мотивам може відповідати певна мета. Так, розкрадання вогнестрільної зброї, боєприпасів або вибухових речовин з мотивів допитливості, цікавості і інтересу до техніки скоюється, як правило, для того, щоб ознайомитись з будовою цікавлячих предметів і принципом їхньої дії, навчитися користуватися ними, зокрема стріляти зі зброї тощо [8]. Тут же відзначимо, що один і той же мотив може викликати у винного постановку різних цілей. Наприклад, особа, яка скоює розкрадання вогнестрільної зброї, боєприпасів або вибухових речовин під впливом страху, може переслідувати мету уникнути затримання і тим самим ухилитись від відповідальності, або використовувати ці предмети для здійснення акта як необхідної, так і уявної оборони.

Нарешті, різні мотиви можуть викликати у особи одну і ту ж мету. Так, пихатість, помста і заздрість (і саме головне, причетність до організованої і професійної злочинності) можуть обумовити постановку особою однієї і тієї ж мети діяння — розкрадання вогнестрільної зброї, боєприпасів або вибухових речовин для злочинної діяльності, виконання замовлень по "найму" (кілерство) тощо.

Ціла група злочинів, більшість із яких відносяться до злочинів проти народного здоров'я, передбачають спеціальну мету скоєння протиправних дій.

1) ця мета (яка є обов'язковою ознакою складу злочину) в одних випадках вказується в диспозиціях статей: заготівля, переробка (продуктів харчування або іншої продукції) з метою збуту

— ч.2 ст.227²; погроза вчинення розкрадання радіоактивних матеріалів з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи вчинити будь-яку дію; використати радіоактивні матеріали з метою спричинити загибель людей — ст. 228⁴ КК; виготовлення, придбання, зберігання або збут отруйних і сильнодіючих речовин — ст. 229 КК; незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевезення або пересилка з метою збуту наркотичних засобів або психотропних речовин — ст. 229¹ КК; незаконний посів або вирощування снотворного маку або коноплі з метою збуту, придбання — ч. 2 ст. 229³ КК; розкрадання прекурсорів з метою збуту — ст. 229¹⁹ КК; незаконне виготовлення, придбання з метою збуту — ч. 2 ст. 229²⁰ КК.

2) в інших випадках мета вказується в назвах статей, вона виражена союзом “для”: організація або держання домів для вживання наркотичних засобів — ст. 229⁴ КК; організація або держання домів для вживання одурманюючих засобів - ст. 229¹¹ КК;

3) така мета мається на увазі: незаконне виготовлення, підробка або (“або” тут розуміється “мета”) збут, або незаконне отримання наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів — ст. 229¹³ КК, незаконна видача рецепту на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (забезпечення мети інших осіб) — ст. 229¹⁴ КК;

4) існує вказівка на відсутність мети, що свідчить про “власне” вживання наркотичних засобів або психотропних речовин — виготовлення, придбання, зберігання, перевезення або пересилка наркотичних засобів без мети збуту — ст. 229⁶ КК; те ж, тільки з вказівкою на невеликі розміри — ст. 229⁸ КК.]

Мотиви скоєння цих і передбачених статтями 229¹⁵, 229¹⁶ КК злочинів для кваліфікації значення не мають.

✓ Відмітимо, що встановлення мотивів допомагає виявити і мету цієї групи посягань. При протиправному поводженні з загальнонебезпечними предметами винний переслідує мету скоїти ті або інші дії з цими предметами. Ця мета достатньо очевидна. Вона витікає із характеру досліджуваних злочинів і є основною, безпосередньою, ближньою метою винного. Однак виникнення і постановка цієї мети обумовлюється існуванням у суб'єкта одночасно інших цілей, які є додатковими, кінцевими цілями діяння.

Вони хоч і не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складів злочинів самовільного поводження з загальнонебезпечними предметами, але без їх існування неможлива постановка безпосередньої мети таких посягань.

При протиправному поводженні з загальнонебезпечними предметами, винний ставить перед собою одночасно, паралельно, а в більшості випадків і послідовно не одну, а дві і більше цілей. Вони також, як і мотиви цієї групи посягань, досить різноманітні. Винний не тільки прагне скоїти ту або іншу дію з загальнонебезпечними джерелами, по відношенню до них, але й одночасно має намір задовольнити ту або іншу потребу. Самовільне поводження з загальнонебезпечними предметами служить тут лише необхідним засобом, певним етапом досягнення інших, кінцевих цілей винного. Їх значення надзвичайно велике. Вони дозволяють дати відповідь на питання: навіщо особа скоїла протиправне поводження з загальнонебезпечними предметами? Досягнення якого результату вона переслідувала цим?

Перш за все, кінцева мета обумовлює постановку і реалізацію основної, безпосередньої мету протиправного поводження з загальнонебезпечними предметами і тим самим визначає умисел на скоєння вказаних злочинів і доказує його наявність [9].]

↳ Якщо говорити про суб'єктивну причину злочинної поведінки (носіння, зберігання, придбання, розкрадання, виготовлення або збуту вогнестрільної або холодної зброї, бойових припасів, вибухових, отруйних, сильнодіючих речовин, незаконних дій з радіоактивними речовинами, газами нервово-паралітичного і іншого впливу) з наступним скоєнням більш тяжких злочинів, з наведеними нами вище мотивами і цілями, з використанням для їх досягнення різноманітних хитрощів, з очевидним використанням злочинними елементами прогаєли законодавства, то первинним тут є умисел, який містить в собі передбачення суспільно небезпечних наслідків задуманого діяння іще до того, як воно практично здійснене.]

На нашу думку, в будь-якому випадку, незалежно від того застосує суб'єкт чи ні загальнонебезпечні предмети, а також скоїть інші дії з іншими предметами або скоєє дії, передбачені статтями 227¹, 227², 228⁶ - 229⁸, 229¹¹ - 229²⁰ КК — уявлення його відносно характеру суспільно небезпечних дій з предметами підвищеної небезпеки, а також відносно мети використання або спроби використання таких, означає усвідомлення і розуміння ним конкретного об'єкта злочинного посягання, так як суб'єкт,

який володіє предметами, що становлять загрозу об'єкту, який охороняється законом, розуміє шкідливість скоюваних дій, а також передбачає (в випадку їх використання), що, посягаючи своїми вчинками на безпеку і спокій суспільства, спричиняє шкоду для невизначеного кола осіб, так і більш конкретизовано (залежно від мотиву і мети).

Описані вище ознаки в своїй множині визначають інтелектуальний елемент умислу як усвідомлення суб'єктом суспільно небезпечного характеру скоюваних ним дій. Наявність складу злочину в більшості випадків не ставиться законодавцем в залежність від встановлення мотивів, якими керувався суб'єкт, і мети, яку він ставив перед собою, володіючи загальнонебезпечними предметами. Мотив і мета не є необхідними ознаками суб'єктивної сторони деяких складів злочинів, наприклад, передбачених ст. 222 КК, хоча немотивованих і безцільних дій зі зброєю, боєприпасами або вибуховими, легкозаймистими, їдкими, отруйними і сильнодіючими речовинами, радіоактивними матеріалами, наркотичними речовинами, психотропними речовинами, прекурсорами і іншими предметами і газами нервопаралітичного впливу бути не може.

Але зробити висновок, що мотив і мета можуть знаходитися далеко за межами досліджуваних складів злочинів не можна, так як дане положення може примусити нас звільнитися від з'ясування їх кримінально протиправного значення, що негативно відіб'ється на боротьбі з особливо небезпечними посяганнями.

Так, А.Г. Ковальов підкреслює, що в основі хуліганських, як і будь-яких інших мотивів лежать потреби. З психологічної точки зору, ці придбання — духовні (на відміну від матеріальних), функціональні потреби. З соціально моральної точки зору, такі потреби характеризуються розпустою, гіпертрофованістю і аморальним способом їх задоволення [10].

Процес мотивації злочинів умовно можна поділити на два етапи:

1) виникнення, усвідомлення, оцінка і прийняття спонукання як ідеальної підстави злочину;

2) прийняття цього спонукання як виправдання злочину.

На першому етапі мотивації відбувається як би пояснення, чому людина повинна вчинити так, а не інакше, тобто виникає мотив тільки розуміння. На другому етапі спонукання стає суб'єктивною необхідністю злочину, тобто мотив розуміння пере-

творюється в реально діючий, як правило, такий, який неминуче тягне за собою скоєння злочину [11]. В процесі скоєння одного злочину, який починається з одного мотиву або без мотиву, він переростає в інший, більш тяжкий, наприклад, "безневинне" зберігання вдома холодної зброї (за що законодавець відповідальності не передбачає), переходить в носіння, а потім і в тяжкі злочини з використанням зброї проти жертви посягання.

Зміна початкових мотивів — це таке їх перетворення в ході скоєння злочину, яке не веде до зміни виду мотиву, а стосується лише зміни конкретного змісту мотиву всередині виду. Трансформація початкових мотивів — це повна зміна мотивів у ході скоєння злочину [12].

Розглядаючи питання про мотив і мету злочинів проти громадської безпеки і народного здоров'я, автор робить такі висновки.

Мета не може існувати без мотиву (тому що мотив рухає діями, направленими на досягнення певної мети) і, крім того, вони в значній своїй частині мають однаковий зміст (так як мотив обумовлює дії особи, направлені на задоволення якої-небудь потреби, а мети виражає кінцеву направленість цих дій), тобто мотив і мета при скоєнні злочину становлять певну єдність.

У злочинах проти громадської безпеки мотив і мета не є обов'язковими ознаками всіх складів, але можуть бути скоєні з різними мотивом і метою.

Однак, вони не впливають на кваліфікацію злочину, але повинні обов'язково враховуватись (особливо коли до відповідальності притягуються звичні, професійні або організовані злочинці), індивідуалізуючи тим самим відповідальність і призначення покарання.

Загроза настання тих або інших шкідливих наслідків виступає як кваліфікуюча ознака, що знаходить своє пряме відображення в санкціях законів, які передбачають відповідальність за такий злочин. Спричинення злочином тяжких наслідків повинно враховуватись як обтяжуюча обставина в тих випадках, коли в самому законі не передбачене настання цих наслідків як обтяжуючої обставини.

Окрім цього, доцільно було б передбачити в статтях 221-225, 228²-228⁷, 229 КК підвищену відповідальність за: а) носіння, б) зберігання, в) придбання, г) збут, д) розкрадання, е) виготовлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин, скоєння

злочинних дій з іншими предметами з корисливою метою або скоєння вказаних дій звичним, професійним або організованим злочинцем, а їх участь в скоєнні злочинів з загальнонебезпечними предметами вважати в цих складах як обтяжуючу обставину.

Правильне і повне встановлення кінцевої мети самовільного поведіння з загальнонебезпечними джерелами може становити суттєву допомогу в з'ясуванні причин і умов, які сприяють скоєнню цих злочинів, а так само в розробці спеціальних засобів по запобіганню цим посяганням.

Узагальнення і вивчення матеріалів судової практики показує, що між мотивами і метою неповнолітніх і дорослих злочинців маються суттєві відмінності.

Мотив і мета, будучи самостійними ознаками, котрі характеризують різні сторони вольового процесу, в той же час тісно взаємопов'язані і знаходяться в певній відповідності. Але один і той же мотив може викликати у винного постановку різних цілей.

Нарешті, різні мотиви можуть викликати у особи одну і ту ж мету. Так, пихатість, помста і заздрість (і саме головне, причетність до організованої і професійної злочинності) можуть обумовити постановку особою однієї і тієї ж мети діяння — розкрадання вогнепальної зброї, боєприпасів або вибухових речовин для злочинної діяльності, виконання замовлень по "найму" (кілерство) тощо.

Ціла група злочинів, більшість із яких відносяться до злочинів проти народного здоров'я, передбачають спеціальну мету скоєння протиправних дій. В одних ця мета є обов'язковою ознакою складу злочину: заготівля, переробка (продуктів харчування або іншої продукції) з метою збуту — ч.2 ст.227² КК тощо; в інших випадках — мета вказується в назвах статей, вона виражена союзом "для": організація або держання домів для вживання наркотичних засобів — ст. 229⁴ КК; організація або держання домів для вживання одурманюючих засобів — ст. 229¹¹ КК; в третіх — така мета мається на увазі: незаконне виготовлення, підробка або ("або" тут розуміється "мета") збут, або незаконне отримання наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів — ст. 229¹³ КК, незаконна видача рецепту на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (забезпечення мети інших осіб) — ст. 229¹⁴ КК; в четвертих — існує вказівка на відсутність мети, що свідчить про "власне" вживання

наркотичних засобів або психотропних речовин — виготовлення, придбання, зберігання, перевозка або пересилка наркотичних засобів без мети збуту — ст. 229⁶ КК; те ж, тільки з вказівкою на невеликі розміри — ст. 229⁸ КК.

Мотиви скоєння цих і передбачених статтями 229¹⁵, 229¹⁶ КК злочинів для кваліфікації значення не мають.

При протиправному поведінні з загальнонебезпечними предметами, винний ставить перед собою одночасно, паралельно, а в більшості випадків і послідовно не одну, а дві і більше цілей. Вони також, як і мотиви цієї групи посягань, досить різноманітні. Винний не тільки прагне скоїти ту або іншу дію з загальнонебезпечними джерелами, по відношенню до них, але й одночасно має намір задовольнити ту або іншу потребу. Самовільне поведіння з загальнонебезпечними предметами служить тут лише необхідним засобом, певним етапом досягнення інших, кінцевих цілей винного. Їх значення надзвичайно велике. Вони дозволяють дати відповідь на питання: навіщо особа скоїла протиправне поведіння з загальнонебезпечними предметами? Досягнення якого результату вона переслідувала цим?

Суб'єктивна причина злочинної поведінки з загальнонебезпечними предметами з наступним скоєнням більш тяжких злочинів з використанням для їх досягнення різноманітних хитрощів, з очевидним використанням злочинними елементами прогалін законодавства свідчить про те, що первинним тут є умисел, який містить в собі передбачення суспільно небезпечних наслідків задуманого діяння іще до того, як воно практично здійснене.

Інтелектуальний елемент умислу як усвідомлення суб'єктом суспільно небезпечного характеру скоюваних ним дій. У більшості випадків не ставиться законодавцем в залежність від встановлення мотивів, якими керувався суб'єкт, і мети, яку він ставив перед собою, володіючи загальнонебезпечними предметами. Мотив і мета не є необхідними ознаками суб'єктивної сторони деяких складів злочинів, наприклад, передбачених ст. 222 КК, хоча немотивованих і безцільних дій зі зброєю та іншими предметами бути не може.

Але зробити висновок, що мотив і мета можуть знаходитися далеко за межами досліджуваних складів злочинів не можна, так як дане положення може примусити нас звільнитися від з'ясування їх кримінально протиправного значення, що негатив-

но відіб'ється на боротьбі з особливо небезпечними посяганнями.

Таким чином, враховуючи вищевказане, можна зробити висновок: якщо між діями суб'єкта і шкідливими наслідками є спричинний зв'язок, то мається об'єктивна сторона злочину, відповідно, питання про вину особи, яка скоїла вбивство, грабіж, тілесні ушкодження, розбій і інші злочини з використанням загальнонебезпечних предметів, повинно отримувати юридичну оцінку. Відповідальність за незаконне володіння (поводження) зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами, "вибуховими пристроями", радіоактивними матеріалами, газами нерво-паралітичного і іншого впливу, "метальною зброєю", а також "іншою холодною зброєю", а також відповідальність за використання або спробу використання їх потрібно передбачити в самостійних частинах відповідних статей КК. Необхідно також конкретизувати питання відповідальності за злочини, які розглядаються, з урахуванням мети їх скоєння і ставити мету злочинів, які посягають на загальну безпеку, центр уваги, так як без такого підходу боротися з професійною і організованою злочинністю важко.

Прийняття цих норм законодавцем буде сприяти попередженню використання предметів озброєння, а також інших загальнонебезпечних предметів (речовин і матеріалів) в злочинних цілях, виключить можливість безкарного (нерегульованого суспільними відносинами і кримінально-правовими нормами) їх використання або спроби використання. Суспільно небезпечний характер вогнестрільної і холодної зброї, бойових припасів, вибухових, легкозаймистих, їдких, отруйних і сильнодіючих речовин, радіоактивних матеріалів, газів нерво-паралітичного і іншого впливу потребує більш суворого покарання за їх застосування в випадку їх попереднього приготування, ніж за їх застосування без попереднього приготування. Крім цього, доцільно встановити відповідальність за: умисне порушення норм безпеки при експлуатації, захороненні, перевезенні до місця захоронення відпрацьованих радіоактивних матеріалів; за спричинення небезпеки інших осіб при неправильній експлуатації енергоблоків, а також за спричинення небезпеки інших осіб при правильній експлуатації енергоблоків, з незначними відхиленнями від технології експлуатації (уповільнене реагування на зміни, які мають місце в роботі АЕС і її енергоблоків і т.ін.); допущення недбалого ставлення до обліку, перевезення, а також захоронення відходів радіоактивних

матеріалів; вивезення за межі України ракетної, ядерної, хімічної й інших видів зброї масового знищення і стратегічного призначення.

Література:

1. Харазашвили Б.В. Вопросы мотива поведения преступников в советском праве.- Тбилиси: Цодка, 1969.- С.45; Див.: Бажанов М.І., Баумін Ю.В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина - Харків: Право, 1997. - С.146-148.
2. Тихий В.П. Уголовная ответственность за нарушение правил безопасности обращения с общепасными предметами: Учебное пособие - К.: РИО УМК, 1989.- С.58-62.
3. Тихий В.П. Уголовная ответственность за незаконное владение оружием: Лекции.- Харьков: ЮрВУЗ, 1978.- С.53.
4. Див.:Гришаев П.И. В кн. Уголовное право. Часть Особенная.- М.: Юрид.лит., 1966.- С.518.
5. Тихий В.П. Уголовная ответственность за незаконное владение оружием: Лекции.- Харьков: ЮрВУЗ, 1978.- С.53.
6. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. - К.: Полит.лит.Украины, 1978.- С.135.
7. Яценко С.С., Брайнин Я.М., Матышевский П.С. В кн. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. - К.: Полит.лит.Украины, 1978.- С.137.
8. Тихий В.П. Уголовная ответственность за нарушение правил безопасности обращения с общепасными предметами: Учебное пособие - К.: УМК ВО, 1989.- С.60-62.
9. Там же.- С.65-66.
10. Ковалев А.Г. Психологические основы исправления правонарушителя.- М., 1968.- С.60-61.
11. Филановский И.Г. Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению.- Л., 1970.- С.42.
12. Субъективная сторона преступления и ее установление.- Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974.- С.182; Курнатовский Г.Г. Парапсихология и правовые науки.- М.: Инфра, 1994.- С.112.

Наукове видання

Литвин Олександр Петрович

**МОТИВ І МЕТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ
БЕЗПЕКИ І НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я**

Авторська редакція.

Підписано до друку 15.01.99 р. Формат 60x84/16.
Папір Атікус. Гарнітура Таймс. Друк циф.дуплікатор.
Ум. друк. арк. 1,06. Обл.-вид. арк. 1,12.
Наклад 300. Зам. 52/01.

Видавництво Товариства "Знання" України
252005, Київ-5, вул. Червоноармійська, 57/3.
Друкарня Ростунова О.Т.
252005, Київ-5, вул. Червоноармійська, 57/3,
тел. 227-41-23